

بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی (واحد نمونه: دانشگاه آزاد اسلامی ابهر)

سمانه اصغری مرمتی^۱

چکیده

هدف این تحقیق بررسی بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بود. جامعه آماری آن ۵۵۰ تن دانشجویان تحصیلات کارشناسی ارشد گرایش های کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر بود که بر پایه جدول کرجسی- مورگان، ۲۲۵ تن از آنان با روش نمونه گیری طبق های با انتساب متناسب گزینش شدند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه با نظرسنجی از متخصصان مورد تأیید قرار گرفت و روایی سازه و پایایی ترکیبی ابزار تحقیق نیز با برآورد مدل اندازه گیری و پس از اعمال اصلاح های ضروری به دست آمد. داده های گردآوری شده با استفاده از مدل سازی معادله های ساختاری از طریق نرم افزار های AMOS و SPSS۲۰ تجزیه و تحلیل شدند. نتایج تحقیق نشان داد که پنج عامل: عدم حمایت های مالی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف مهارت های نوآورانه و عملی، مسایل انگیزشی و ضعف برنامه ریزی، دارای تأثیر منفی و معنی داری بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بوده و ۷۴ درصد از واریانس آن را تبیین کردند. هم چنین، بر پایه شاخص های برازش، ساختار مدل پژوهش تأیید شد و چارچوب نظری تحقیق با واقعیت هم خوانی داشت.

کلید واژگان: آموزش عالی کشاورزی، مهارت های کارآفرینانه، بازدارنده های کارآفرینی، محتوای آموزشی

^۱. کارشناس ارشد مدیریت کشاورزی، کرج، ۰۹۱۱۹۵۵۲۹۱۵ و arezo_asghari@yahoo.com

Barriers Affecting the Level of Agricultural Students' Entrepreneurial Skills, Islamic Azad University of Abhar, Iran

Samaneh Ashgari Mermeti

Abstract

The purpose of this research was to study the barriers affecting the level of students' entrepreneurial skills. The statistical population of the research consisted of all masters students of School of Agriculture Agricultural trends at the Islamic Azad University of Abhar (N=۵۵۰). According to the Krejcie and Morgan table, a sample size of ۲۲۵ students was selected using a stratified random sampling technique. Researcher- made questionnaire was used to collect data. Content validity of the questionnaire was confirmed by a panel of experts. Construct validity and composite reliability of the research instrument were tested by estimating the measurement model and they were satisfactory after making necessary corrections. The data were analyzed using Structural Equation Modeling with soft AMOS and SPSS۲۰. Results showed that, five factors including: Lack of financial support, communicative- informational weakness, weakness of practical and innovative skills, motivational issues and weak planning had significant negative effect on the level of students' entrepreneurial skills, explaining ۷۴ percent the probability of its variances. Also, Results indicated that structure of the research model was confirmed based on the model fit indices and theoretical framework of the research was consistent with reality.

Keywords: Agricultural higher education, entrepreneurial skills, entrepreneurial barriers, educational

مقدمه

تحقیقات نشان می‌دهد تعداد دانشجویان و دانش‌آموختگان آموزش عالی کشاورزی مرتباً در حال افزایش است. بنابراین اگر روند موجود کماکان ادامه یابد نرخ بیکاری در میان فارغ التحصیلان این بخش از آموزش عالی در مقایسه با سایر بخش‌ها افزایش بیشتری خواهد یافت (رسولف^۱، ۲۰۰۱).

از طرفی نرخ فزاینده بیکاری در کشور به ویژه در بین فارغ التحصیلان بخش کشاورزی حاکی از آن است که احتمالاً آموزش‌های ارائه شده در نظام آموزش عالی کشاورزی منطبق با نیازهای فعلی جامعه نیست و یا عدم کارایی آموزش‌ها به این امر منجر می‌شود که فارغ التحصیلان به ایجاد مشاغل مناسب برای خود قادر نباشند. بدیهی است هدف غائی آموزش عالی کشاورزی تربیت دانش‌آموختگانی کارفرین است که پس از پایان تحصیلات خود بتوانند با استفاده از منابع و فرصت‌های موجود نسبت به ایجاد شغلی مرتبط با آموخته‌های دانشگاهی مبادرت ورزند (حسینی و همکاران، ۱۳۸۹). از این رو، ارایه رویکردی جدید از اشتغال و گذر از کارایی به کارآفرینی، یکی از اصلی‌ترین راهکارهای رویارویی با چالش بی‌کاری بوده و این موضوع، به ویژه برای دانشجویان که در مقایسه با افراد بدون تحصیلات دانشگاهی به دنبال خود اشتغالی هستند، بسیار اهمیت دارد (زامپتاکیس^۲ و همکاران، ۲۰۰۹). با توجه به اهمیت موضوع، امروزه دانشگاه‌ها در سراسر جهان به شکل ویژه‌ای بر آموزش‌های کارآفرینانه تمرکز کرده و برنامه‌ریزی مدونی را برای توسعه چنین آموزش‌هایی طراحی و اجرا کرده‌اند (دشپانده^۳، ۲۰۱۴).

ارایه آموزش‌های کارآفرینانه گامی مهم در توسعه اقتصادی کشورها به شمار می‌آید. این نوع آموزش‌ها که از تجربه‌های گوناگونی تشکیل شده‌اند به افراد دورنمایی می‌دهند تا از فرصت‌های مختلفی که وجود دارد، به شکل مناسبی استفاده کنند (عابدینی بلترک و عقیلی، ۱۳۹۱). درباره مفهوم آموزش کارآفرینانه، تعریف‌ها و برداشت‌های پرشماری از سوی صاحب‌نظران و دانشمندان گوناگون ارایه شده است؛ در این زمینه، (رشید، ۲۰۰۰) بر این باور است که آموزش کارآفرینانه به برنامه‌هایی اشاره دارد که دانش و آگاهی‌های مربوط به کارآفرینی را برای هدف‌های شغلی ارتقا می‌دهد و آموزش مهارت‌هایی را برای گسترش کسب و کارهای جدید فراهم می‌کند.

کردنائیج و اکبری (۱۳۸۶)، نیز آموزش کارآفرینانه را بر حسب خلاقیت و نوآوری که در عرصه‌های اجتماعی، دولتی و کسب و کاری به کار گرفته می‌شود، تعریف کرده‌اند. در یک برداشت جامع، می‌توان بیان داشت که آموزش کارآفرینانه بر دامنه‌ی گسترده‌ای از شایستگی‌ها، توانمندی‌ها و مهارت‌ها برای یادگیری کارآفرینانه تأکید دارد. از آنجا که در این آموزش، باور بر این است که با توجه به شرایط در حال تغییر جامعه جهانی و شتاب این تغییرها، ضروری است افراد یاد بگیرند که چگونه در سرتاسر زندگی خود به صورت کارآفرینانه رفتار کنند. بنابراین، دامنه‌ی آن بسیار گسترده‌تر از تنها راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار می‌باشد (سیدنقوی و همکاران، ۱۳۹۰). آموزش کارآفرینانه شامل فعالیت‌هایی با هدف تقویت فکرها، نگرش‌ها و مهارت‌های کارآفرینی است و گستره‌ای از مخاطبان، هدف‌ها، محتوا و روش‌های آموزشی را در بر می‌گیرد (فایول و گایلی^۴، ۲۰۰۸).

در الگوی نظری دیده بان جهانی کارآفرینی، آموزش کارآفرینانه به منزله‌ی یکی از مهم‌ترین عامل‌های محیط کارآفرینانه در نظر گرفته شده که می‌تواند به شکل عمده‌ای بر سطح گرایش‌ها، فعالیت‌ها و اشتیاق کارآفرینانه تأثیرگذار باشد (آراستی و همکاران، ۱۳۹۰). بر پایه آن چه اشاره شد، بسیاری از دانشمندان و صاحب‌نظران بر این باورند که آموزش‌های کارآفرینانه

^۱ Rasul' of

^۲ Zampetakis

^۳ Deshpande

^۴ Fayolle & Gailly

آسانگر و هموارساز فعالیت های کارآفرینی بوده و می توانند نقش اساسی در ایجاد و تقویت مهارت های کارآفرینانه در دانشجویان و آماده کردن آنان برای ورود به کسب و کارهای جدید و نوآورانه ایفا کنند (پاپایاناکیس^۱ و همکاران، ۲۰۰۸؛ آسترَبیک و ون پراگ^۲، ۲۰۱۰).

درباره ی مفهوم مهارت های کارآفرینانه، این نوع مهارت ها به سطح خبرگی و توانایی به دست آمده با آموزش، تجربه کاری و اجتماعی مرتبط با یک حرفه و موقعیت کاری خاص گفته می شود (محمدی الیاسی و همکاران، ۱۳۹۱). اولانگجو^۳ (۲۰۰۴)، مهارت کارآفرینانه را توانایی یک فرد در تشخیص و بهره برداری از یک فرصت و ایجاد یک بنگاه کسب و کار کوچک یا بزرگ مقیاس، نه تنها برای کسب درآمدهای فردی، بلکه برای ایجاد سودمندی های اجتماعی می داند. در واقع، مهارت های کارآفرینانه مهارت های مورد نیاز برای موفقیت در کسب و کاری هستند که افراد را قادر می سازند تا یک بنگاه اقتصادی را راه اندازی و تأمین مالی کرده و آن را به شکل موفق گسترش دهند (آدیمو^۴، ۲۰۰۹). در رابطه با انواع مهارت های کارآفرینانه، نظریه های گوناگونی از سوی محققان، ارائه شده است؛ برای نمونه، لینگ^۵ و همکاران (۲۰۰۳)، این مهارت ها را در قالب مهارت های علمی یا آکادمیک (ارتباطات، تفکر و یادگیری)، مهارت های مدیریت فردی (نگرش و رفتار مثبت، مسئولیت پذیری و سازگارپذیری) و مهارت های کار گروهی (توانایی همکاری با دیگران) بیان کرده اند.

در دسته بندی دیگری، گریس و آیپوما^۶ (۲۰۱۳)، مهارت های کارآفرینانه را شامل مهارت های فنی، مهارت کار با فناوری های مرتبط و مهارت های ارتباطی و رابطه میان فردی در نظر گرفته اند. رادمن^۷ (۲۰۰۸) مهارت های کارآفرینانه را در پنج دسته شامل مهارت های شخصی (مهارت های مرتبط با شناسه های فردی کارآفرینان شامل خطرپذیری، خلاقیت و نوآوری، فرصت شناسی و کنترل و نظم درونی)، عمومی یا پایه (مهارت های عمومی کسب و کار مانند مهارت در برقراری ارتباط اثربخش، مهارت های نوشتاری و شنیداری، مهارت در کار گروهی و مهارت در کار با فناوری اطلاعات)، مدیریتی (اداره اثربخش کسب و کار و مهارت های مدیریتی شامل مدیریت منابع انسانی، مدیریت مالی، مدیریت بازار و مدیریت فنی)، راهبردی (مهارت در ارزشیابی و نظارت بر کسب و کار، مهارت در برنامه ریزی بلند مدت و مهارت در تصمیم گیری) و فرصت شناسی (شامل مهارت در شناسایی فرصت های کسب و کار، مهارت در نوآور بودن، مهارت در مدیریت خطر و مهارت در تشخیص چالش ها و تهدیدهای محیطی کسب و کار) بر شمرده است.

همان گونه که اشاره شد، در سال های اخیر رویکرد بسیاری از دانشگاه های جهان تربیت دانشجویان و دانش آموختگان کارآفرین بوده است (زالی و همکاران، ۱۳۸۶). بر این پایه، در ایران نیز دانشگاه ها به بحث های مرتبط با کارآفرینی روی آورده و فعالیت های پرشماری را برای گسترش کارآفرینی و تقویت نقش آموزش های کارآفرینانه در ایجاد، توسعه و تغییر در گرایش، دانش و مهارت دانشجویان انجام داده اند (آراستی و همکاران، ۱۳۹۰) هر چند، تجربه های به دست آمده در این زمینه نشان می دهند که برخلاف برنامه ریزی ها و فعالیت های صورت گرفته، در عمل این آموزش ها با تنگنایهای پرشماری روبه رو شده و نتوانسته اند مهارت های عملی و کارآفرینانه کافی در دانشجویان را ایجاد کنند (کریمی و جوهری، ۱۳۹۲). برای نمونه، در این زمینه نتایج بررسی های مرادی و شعبانعلی فمی (۱۳۸۹) و بادلار و همکاران (۱۳۹۴)، نشان دادند که دانشجویان رشته های کشاورزی دارای قابلیت ها و مهارت های شخصی کارآفرینانه ی به نسبت پایینی از نظر سطح خطرپذیری، خلاقیت و انگیزه پیشرفت بودند.

^۱ Papayannakis

^۲ Oosterbeek & Van Praag

^۳ Olagunju

^۴ Adeyemo

^۵ Ling

^۶ Grace & Ihuoma

^۷ Rudmann

هم چنین، یافته های تحقیق حسین پور و رضایی (۱۳۸۹)، نشان دادند که مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی مانند شناخت فرصت ها، ابتکار در انجام کارها، مهارت های حل مساله ، مهارت های رهبری و ارتباطات، تولید خدمات ها و محصول های جدید و مهارت های ایجاد شبکه و برقراری ارتباط حرفه ای و تخصصی در سطح متوسط و پایین قرار داشتند.

در تحقیق دیگری، رضایی و همکاران (۱۳۹۱)، تأکید دارند که در سرفصل و محتوای کلی درس های کشاورزی در مقطع های مختلف توجه چندانی به آموزش مهارت های عمومی کسب و کار چون مهارت های برقراری ارتباط اثربخش، مهارت های تصمیم گیری، مهارت در کار با فناوری اطلاعات، گرفتن مشاوره از دیگران و مهارت های نوشتاری نشده و در نتیجه، دانشجویان کشاورزی از نظر چنین مهارت هایی در سطح پایینی قرار دارند (میری کرم، ۱۳۹۲). افزون بر آن چه اشاره شد، در آموزش های کشاورزی به توسعه برخی مهارت های کارآفرینانه دیگر به ویژه مهارت های مرتبط با گزینش نوع کسب و کار و مکان و نام کسب و کار نیز توجه نشده (رضایی و همکاران، ۱۳۹۱).

دانشجویان مهارت کافی در این زمینه ها را ندارند. بی تردید، نخستین گام برای رفع بازدارنده های گسترش کارآفرینی در نظام آموزش عالی کشاورزی و تربیت دانش آموختگان کارآفرین، ماهر و توانمند، شناسایی دقیق این بازدارنده ها است تا بتوان با به دست آوردن اطلاعات ضروری، برنامه ریزی اثربخش تری را در آموزش های کشاورزی داشت (رضایی، ۱۳۹۰)؛ بر این پایه و با در نظر گرفتن آن چه که در مورد پایین بودن سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی اشاره شد، نیز با توجه به اهمیت این مهارت ها به منزله یکی از پیش شرط های اصلی برای راه اندازی و آغاز کسب و کار، این تحقیق با دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر انجام گرفت. البته در این باره ، پژوهش های پرشماری در داخل و خارج از کشور انجام گرفته است که خلاصه ی آن ها در جدول شماره ۱ درج شده است.

جدول شماره ۱- نمونه هایی از تحقیقات در خصوص بررسی بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی

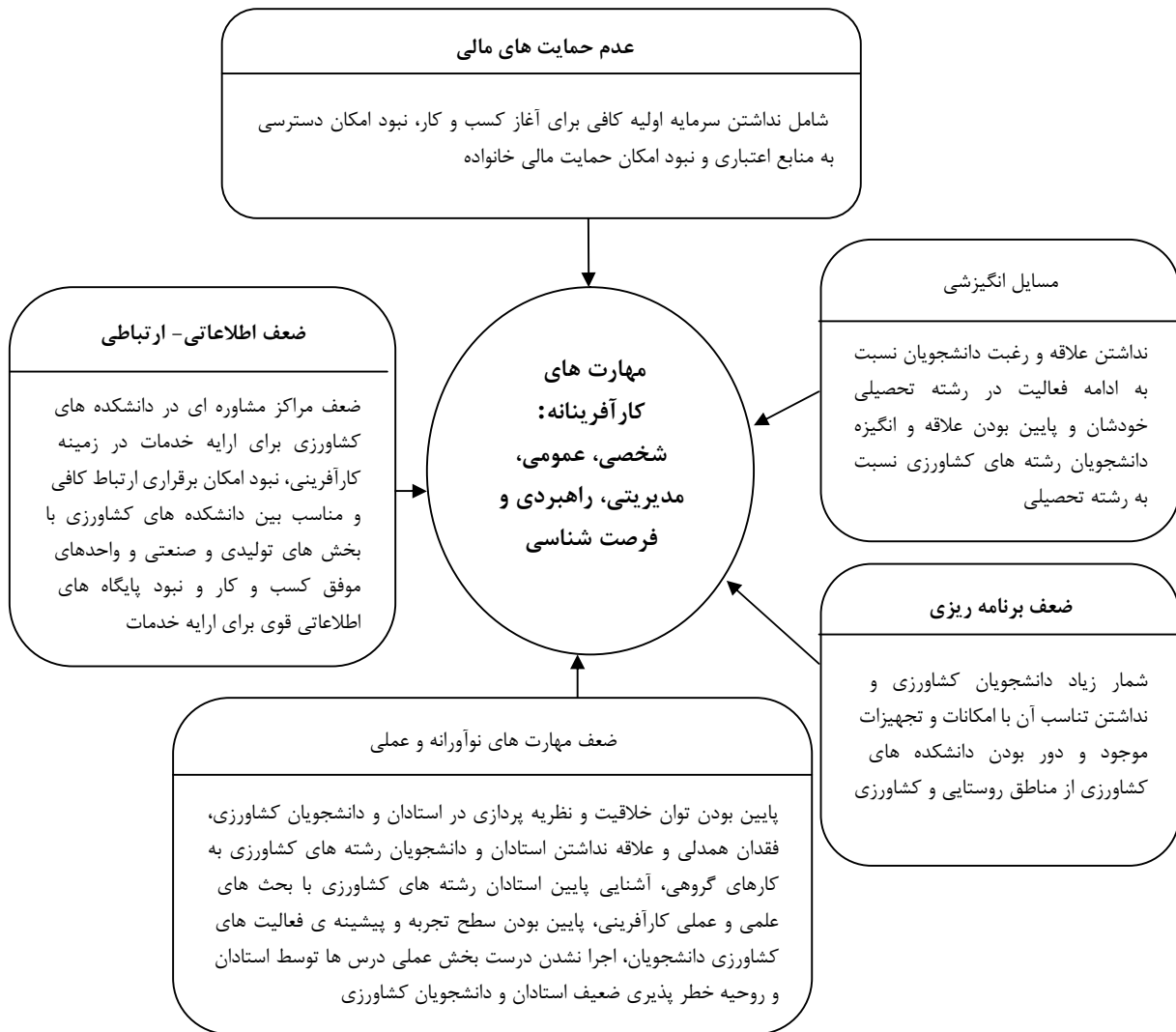
پژوهشگر /سال	عنوان	خلاصه یافته ها (بازدارنده ها)
محمدزاده و صدیقی (۱۳۹۴)	شناسایی موانع آموزش کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی (مطالعه موردی: مرکز آموزش کشاورزی شهرستان میاندوآب)	نبود تعامل میان دانشگاه و بنگاههای کارآفرین و عدم استفاده از مدرسان متخصص در تدریس
بیژنی و همکاران (۱۳۹۴)	واکاووی ویژگی های روانشناختی کارآفرینانه و عوامل پیش برنده و بازدارنده کارآفرینی در دانشکده های کشاورزی (مورد مطالعه: واحدهای منطقه ۵ دانشگاه آزاد اسلامی)	مشکلات دستیابی به منابع مالی برای سرمایه گذاری و ناآشنایی دانشجویان با فعالیت های کشاورزی و محیط های روستایی
حسینی و همکاران (۱۳۸۹)	شناسایی و واکاووی بازدارنده های کارآفرینی آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد استان تهران	پشتیبانی، آموزشی، برنامه ریزی، سیاست گذاری و حرفه ای
یعقوبی و همکاران (۱۳۸۸)	شناسایی و تحلیل عوامل پیش برنده و بازدارنده ترویج کارآفرینی در بخش کشاورزی	تسهیلات و منابع بانکی، روند قانونی راه اندازی شرکت ها، برخورداری از امکانات مورد نیاز
نوروززاده و رضایی (۱۳۸۸)	مشوق ها و بازدارنده های مؤثر در روحیه ی کارآفرینی از دیدگاه دانشجویان مراکز آموزش عالی علمی کاربردی کشاورزی	عدم آگاهی دانشجویان، نبود استادان خلاق، محتوای نامناسب دوره های آموزشی، عدم حمایت دولت
شمیر ^۱ (۲۰۱۳)	بررسی بازدارنده های کارآفرینی دانشجویان در آفریقای جنوبی	مناسب نبودن سرفصل ها و محتوای درس ها، نبود امکان استفاده از روش های تدریس درست، پایین بودن سطح مهارت های عملی آموزشگران و فراگیران، نبود حمایت های کارآفرینانه و نبود حمایت های کافی از سوی خانواده و دولت برای تشویق دانشجویان به راه-اندازی کسب و کار
دش پاند (۲۰۱۴)	بازدارنده های کارآفرینی در بین دانشجویان رشته های مدیریت در دانشگاه های هند	بازدارنده های فردی (شامل پایین بودن سطح اعتماد به نفس، نداشتن اطلاعات فنی کافی، ترس از شکست و نداشتن تجربه عملی و کاری مناسب)، بازدارنده های مالی (شامل نداشتن سرمایه اولیه کافی برای آغاز کسب و کار، نبود امکان دسترسی به منابع اعتباری و نبود امکان حمایت مالی خانواده) و بازدارنده

^۱ Shambare

های مرتبط با برنامه های درسی (ضعف محتوای درس ها، نبود امکان استفاده از روش های تدریس اثربخش و کارآفرینانه نبودن آموزش ها)		
---	--	--

همان گونه که در شکل ۱ دیده می شود، بنا بر بررسی هایی چون گریس و آیهوما (۲۰۱۳) و رادمن (۲۰۰۸) ، مهارت های کارآفرینانه در پنج عامل: شخصی، عمومی، مدیریتی، راهبردی و فرصت شناسی و نیز بر پایه مرور پژوهش های گوناگون به ویژه کریمی و جوهری (۱۳۹۲)، رضایی (۱۳۹۰)، دش پاند (۲۰۱۴) و شمبیر (۲۰۱۳) بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه در پنج عامل: عدم حمایت های مالی، مسایل انگیزشی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف برنامه ریزی و ضعف مهارت های نوآورانه و عملی، دسته بندی و مورد بررسی قرار گرفتند .

شکل ۱- بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه

توصیف جمعیت شناختی نمونه آماری در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره ۲- شمار دانشجویان در جامعه آماری و نمونه‌ها بر پایه گرایش تحصیلی و جنس

ردیف	نام دانشکده	شمار دانشجویان		شمار کل نمونه‌ها
		پسر	دختر	
۱	مهندسی کشاورزی-مدیریت کشاورزی	۲۳	۲۱	۴۴
۲	علوم باغبانی	۴۸	۵۶	۱۰۴
۳	علوم دامی	۴۶	۳۱	۷۷
	جمع	۱۱۷	۱۰۸	۲۲۵

روش شناسی

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که از سه بخش شناسه‌های فردی و آموزشی دانشجویان، میزان مهارت‌های کارآفرینانه (شامل پنج عامل: شخصی، عمومی، مدیریتی، راهبردی و فرصت‌شناسی) و بازدارنده‌های تأثیرگذار بر سطح مهارت‌های کارآفرینانه (شامل پنج عامل: عدم حمایت‌های مالی، مسایل انگیزشی، ضعف اطلاعاتی-ارتباطی، ضعف برنامه‌ریزی و ضعف مهارت‌های نوآورانه و عملی) تشکیل شده بود (جدول ۳).

بخش‌های دوم و سوم، با استفاده از طیف لیکرت پنج سطحی (از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) مورد سنجش قرار گرفتند. برای تعیین روایی ابزار تحقیق از روایی محتوایی و روایی سازه (شامل روایی همگرا و تشخیصی) استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه با نظرسنجی از متخصصان در زمینه موضوع مورد پژوهش و پس از انجام اصلاح‌های ضروری، تأیید شد. در زمینه روایی همگرا، همان‌گونه که از نتایج جدول ۳ مشخص است، بر پایه دو معیار میانگین واریانس استخراج شده برابر و بزرگتر از ۰.۵ و پایایی ترکیبی برابر و بزرگتر از ۰.۷ (هیر و همکاران، ۲۰۱۰). ابزار تحقیق دارای روایی همگرای مناسبی بود.

در مدل اندازه‌گیری بازدارنده‌ها، مقدارهای میانگین واریانس استخراج شده و پایایی ترکیبی پس از حذف دو متغیر "نبود توجه کافی به برنامه‌های آموزشی فوق برنامه برای یاددهی مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای" در متغیر مکنون عدم حمایت‌های مالی و "روحیه خطرپذیری ضعیف هیأت علمی و دانشجویان رشته‌های کشاورزی" در متغیر مکنون ضعف مهارت‌های نوآورانه و عملی، به دلیل داشتن بار عاملی کمتر از ۰.۵، محاسبه شده‌اند.

در مورد روایی تشخیصی با توجه به این که مقدار میانگین واریانس استخراج شده برای هر متغیر مکنون در مدل‌های اندازه‌گیری مهارت‌های کارآفرینانه و بازدارنده‌ها، از مقدارهای میانگین مجذور واریانس مشترک و بیشینه‌ی مجذور واریانس مشترک بین تمامی متغیرهای مکنون، در تک تک مدل‌های اندازه‌گیری بزرگتر بود (پهلوان شریف و مهدویان، ۱۳۹۳). در نتیجه، ابزار تحقیق، روایی تشخیصی مناسبی داشت.

به منظور بررسی پایایی ابزار تحقیق نیز از پایایی ترکیبی استفاده شد؛ از آنجایی که مقدار آن برای هر یک از متغیرهای مکنون بزرگتر از ۰.۷ بود، بنابراین، ابزار تحقیق دارای پایایی مناسبی بود.

در نهایت، برای آزمون درست بودن مدل و برازش آن با داده‌های میدانی از شاخص‌های گوناگون برازندگی شامل کای اسکوتر نسبی (χ^2/df)، میانگین مجذور پسماندها (RMR)، شاخص برازندگی فزاینده (IFI)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص میزان انطباق (GFI) و شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) استفاده شد که برازش هر دو مدل اندازه‌گیری در سطح مطلوبی بوده و رابطه منطقی بین متغیرهای مورد بررسی برقرار بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزارهای SPSS و AMOS انجام گرفت (جدول ۳).

جدول ۳- روایی و پایایی ابزار تحقیق و شاخص های برازش مدل های اندازه گیری

مدل اندازه گیری	متغیر مکنون	میانگین واریانس استخراج شده	پایایی ترکیبی	بیشینه ی مجذور واریانس مشترک	میانگین مجذور واریانس مشترک
مهارت های کارآفرینانه	عمومی	۰.۵۳۱	۰.۸۱۲	۰.۳۸۲	۰.۳۵۱
	مدیریتی	۰.۵۲۸	۰.۸۱۴	۰.۳۴۷	۰.۳۲۵
	شخصی	۰.۵۷۳	۰.۸۲۲	۰.۳۷۴	۰.۳۵۲
	راهبردی	۰.۵۰۶	۰.۸۰۱	۰.۳۶۴	۰.۳۵۵
	فرست شناسی	۰.۶۱۸	۰.۸۲۳	۰.۳۸۳	۰.۳۳۷
شاخص های برازش	۲/df = ۲.۱۲۷ IFI = ۰.۹۲۷ RMA = ۰.۰۴۱ CFI = ۰.۹۲۶ GFI = ۰.۸۷۵ RAMSEA = ۰.۰۶۷				

مدل اندازه گیری	متغیر مکنون	میانگین واریانس استخراج شده	پایایی ترکیبی	بیشینه ی مجذور واریانس مشترک	میانگین مجذور واریانس مشترک
بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه	عدم حمایت های مالی	۰.۵۸۱	۰.۸۹۴	۰.۳۲۲	۰.۲۱۶
	ضعف مهارت های نوآورانه و عملی	۰.۶۲۲	۰.۸۷۲	۰.۱۴۶	۰.۱۰۷
	ضعف اطلاعاتی -ارتباطی	۰.۵۲۱	۰.۷۶۴	۰.۲۳۸	۰.۱۷۲
	ضعف برنامه ریزی	۰.۵۸۰	۰.۷۳۶	۰.۲۴۲	۰.۲۱۴
	مسائل انگیزشی	۰.۶۴۱	۰.۷۸۳	۰.۳۱۶	۰.۱۳۱
شاخص های برازش	۲/df = ۲.۵۲۶ IFI = ۰.۹۱۷ RMA = ۰.۰۴۲ CFI = ۰.۹۱۶ GFI = ۰.۸۶۵ RAMSEA = ۰.۰۷۲				

یافته ها

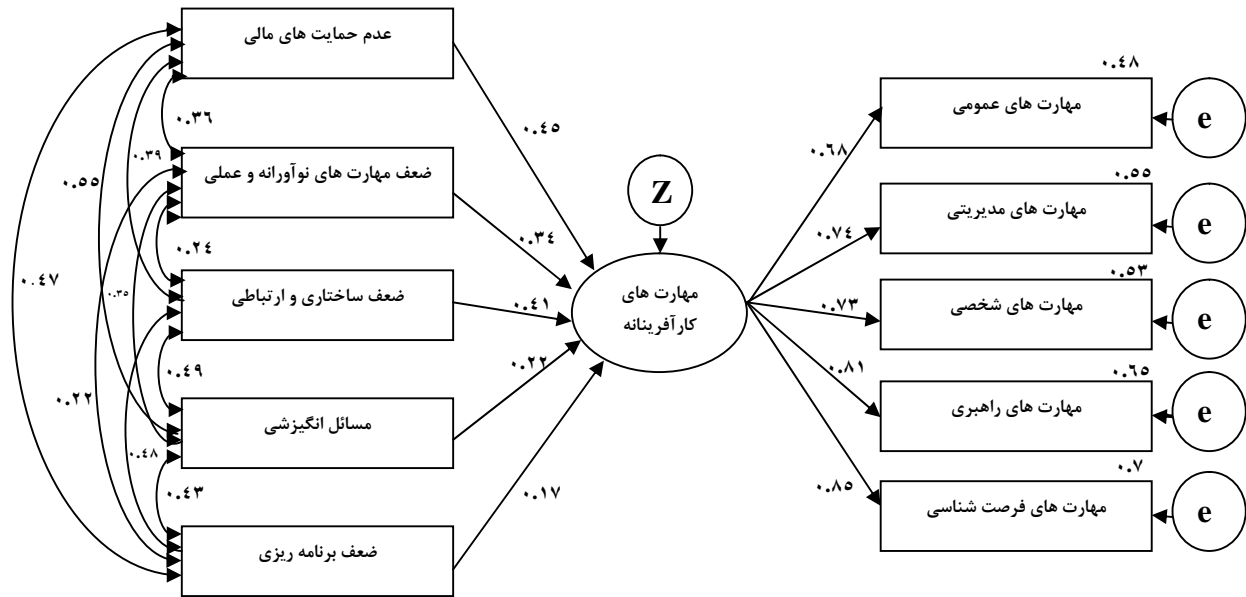
نتایج تحقیق گویای آن بودند که ۵۹.۲ درصد از دانشجویان مورد بررسی پسر و ۴۰.۸ درصد از آنان دختر بودند. از لحاظ محل سکونت، ۲۹.۱ درصد از پاسخگویان در روستا و ۷۰.۹ درصد در شهر ساکن بودند. میانگین سن دانشجویان، ۲۷.۸ سال با انحراف ۳.۴ بود. همچنین، بیشترین فراوانی (۵۲.۵) درصد) مربوط به دامنه سنی ۲۵ تا ۳۰ سال بود. بنا بر نتیجه تحقیق مشخص شد که میانگین نمره دانشجویان ۱۷.۶۵ با انحراف ۰.۹۵ بود. از نظر پیشینه کار کشاورزی، ۶۱.۴ درصد از دانشجویان بدون پیشینه کار کشاورزی و تنها ۳۸.۶ درصد از آنان پیشینه کار کشاورزی داشتند. بر پایه اطلاعات گردآوری شده، ۷۴.۷ درصد از پاسخگویان مورد بررسی در دوره های کارآفرینی شرکت نکرده بودند، در حالی که ۲۵.۳ درصد ز آنان در این دوره ها شرکت داشته اند.

برای بررسی میزان تأثیر هر یک از بازدارنده ها در چارچوب نظری پژوهش شامل: عدم حمایت های مالی، مسایل انگیزشی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف برنامه ریزی و ضعف مهارت های نوآورانه و عملی بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان، مدل ساختاری تحقیق اجرا شد که نتیجه ی آن در جدول ۴ و شکل ۲ درج شده است. در زمینه ی برازش نیکویی مدل ساختاری، یافته های تحقیق نشان دادند که مدل برآورد شده دارای برازش مطلوبی بود. در این زمینه، اشاره به این نکته ضروری است که با توجه به اصلاح های اعمال شده در مدل های اندازه گیری و حذف متغیرهای نامناسب، مدل ساختاری برآورده شده در همان مرحله اول (نخستین مدل اشیاع شده) دارای برازش مناسبی بوده و نیازی به اصلاح نداشت.

RAMSEA=۰/۰۷۹, GFI= ۰/۸۵۱, CFI=۰/۹۱۲, RMR=۰/۰۵۲, IFI=۰/۹۰۵, ۲/df=۲/۸۸۷

همان گونه که در شکل ۲ دیده می شود، پنج متغیر: عدم حمایت های مالی، مسایل انگیزشی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف برنامه ریزی و ضعف مهارت های نوآورانه و عملی در حدود ۷۴ درصد از واریانس سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان را تبیین کرده اند.

شکل ۲- مدل ساختاری اشیاع شده با ضریب های رگرسیونی استاندارد شده

بنا بر دست آوردهای تحقیق در مورد برازش مدل ساختاری تحقیق و میزان واریانس تبیین شده در شکل ۲، می توان چنین نتیجه گرفت که ساختار مدل مناسب می باشد. از این رو، در ادامه به بررسی شدت، جهت و سطح معنی داری ضریب مسیرهای فرض شده در چارچوب نظری پژوهش پرداخته شد (جدول ۴).

نتایج به دست آمده در این زمینه گویای آنند که هر یک از پنج متغیر: عدم حمایت های مالی ، مسایل انگیزشی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف برنامه ریزی و ضعف مهارت های نوآورانه و عملی، دارای تأثیر منفی و معنی داری بر متغیر وابسته تحقیق بودند. هم چنین، بر پایه میزان ضریب استاندارد که نشان دهنده ی شدت اثر می باشد، دو بازدارنده ی عدم حمایت های مالی و ضعف اطلاعاتی- ارتباطی دارای بیشترین تأثیر منفی بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بودند.

جدول ۴- تأثیر متغیرهای تحقیق بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی اهر

متغیر	مقدار غیر استاندارد	ضریب رگرسیون استاندارد	مقدار نسبت بحرانی	سطح معنی داری
عدم حمایت های مالی	-۱.۲۵۵	-۰.۴۳۵	-۶.۰۰۲	۰.۰۱
ضعف اطلاعاتی -ارتباطی و عملی	-۱.۱۳۶	-۰.۳۸۷	-۵.۲۰۱	۰.۰۱
ضعف مهارت های نوآورانه	-۱.۱۱۸	-۰.۳۴۲	-۴.۱۲۲	۰.۰۱
مسایل انگیزشی	-۱.۰۸۰	-۰.۲۰۴	-۲.۷۸۲	۰.۰۲
ضعف برنامه ریزی	-۰.۹۲۵	-۰.۱۵۶	-۲.۱۷۸	۰.۰۵

بحث و نتیجه‌گیری

با در نظر گرفتن پایین بودن سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی از یک سو و با توجه به اهمیت این مهارت ها به منزله ی یکی از پیش شرط های اصلی برای راه اندازی و آغاز کسب و کار از سوی دیگر، این تحقیق با هدف بررسی بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر انجام گرفت. نتیجه ی تحقیق گویای آن بود که بر پایه مقدرهای شاخص های برازش، ساختار مدل پژوهش مورد تأیید بود؛ به عبارت دیگر، مدل تدوین شده بر پایه ادبیات نظری و پیشینه تجربی (چارچوب نظری پژوهش) با واقعیت هم خوانی داشته و با داده های میدانی گردآوری شده مورد حمایت قرار گرفت؛ بر این پایه، پنج عامل: عدم حمایت های مالی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، ضعف مهارت های نوآورانه و عملی، مسایل انگیزشی و ضعف برنامه ریزی، دارای تأثیر منفی و معنی داری بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بوده و ۷۴ درصد از واریانس آن را تبیین کردند.

در بین پنج بازدارنده اشاره شده، به ترتیب سه عامل عدم حمایت های مالی، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی و ضعف مهارت های نوآورانه و عملی، دارای بیشترین تأثیر منفی بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بودند.

عدم حمایت های مالی به عنوان بزرگترین مانع کارآفرینی در این تحقیق معرفی شده است. نتایج این بخش از تحقیق با یافته های پژوهش های بیژنی و همکاران (۱۳۹۴)، یعقوبی و همکاران (۱۳۸۸) هم خوانی داشتند. در این راستا برنامه ریزی و سیاستگذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی از کارآفرینان، جذب، حفظ و پشتیبانی از آنان در راستای ارتقاء تولید فناوری و ایجاد فرصت های اشتغالزا ضرورت دارد

نتایج تحقیق گویای آن بودند که یکی دیگر از بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان، ضعف اطلاعاتی- ارتباطی بود که اهمیت آن در پژوهش های کریمی و جوهری (۱۳۹۲) و رضایی (۱۳۹۰) تأیید شده است. در این زمینه، به دلیل نبود برنامه ریزی بهینه، در بسیاری از دانشکده های کشاورزی مراکز مشاوره ای فعال برای هدایت دانشجویان در حوزه های کارآفرینی وجود ندارد و بیشتر استادان نیز به دلیل نداشتن آشنایی و آگاهی کافی در مورد مفهوم های اصلی کارآفرینی، قادر به انتقال اطلاعات و راهنمایی دانشجویان برای راه اندازی و آغاز اصولی یک کسب و کار مشخص نیستند.

اهمیت این مساله با توجه به این که پایگاه های اطلاعاتی جامع برای ارایه خدمت های اطلاعاتی به دانشجویان کشاورزی در زمینه کارآفرینی وجود ندارد، دو چندان است. این در حالی است، همان گونه که شمبیر (۲۰۱۳)، بیان می دارد، یکی از نیازهای اصلی کارآفرینان، نیازهای اطلاعاتی می باشند که می توانند تا حدود زیادی بستر ضروری برای گسترش کارآفرینی و ایجاد کسب و کارهای کارآفرینانه را فراهم کنند. یکی دیگر از بازدارنده های مورد تأکید در قالب عامل ضعف اطلاعاتی- ارتباطی، نبود ارتباط کافی و مناسب بین دانشکده های کشاورزی با مراکز تولیدی و صنعتی و واحدهای موفق کسب و کار است.

به هر حال، یکی از شیوه های اثربخشی که می تواند زمینه کار عملی و یادگیری تجربی را فراهم کرده و انگیزه، اعتماد به نفس و مهارت دانشجویان را برای راه اندازی کسب و کار افزایش دهد، برقراری ارتباط با بخش های تولیدی به ویژه کسب و کارهای موفق در حوزه کشاورزی و هماهنگی برای فعالیت دانشجویان در آن ها است؛ این در شرایطی است که بنا به دلیل های گوناگون این ارتباط به طور سازمان نیافته و بسیار ضعیفی شکل گرفته و دارای اثربخشی کافی نیست که این مساله به نوبه خود سبب شده است تا دانش و اطلاعات فرا گرفته دانشجویان جنبه کاربردی و عملیاتی پیدا نکرده و مهارت های کارآفرینانه در آنان ایجاد نشود.

بر پایه نتایج تحقیق، یکی دیگر از بازدارنده های تأثیرگذار بر سطح مهارت های کارآفرینانه در دانشجویان، ضعف مهارت های نوآورانه و عملی بود. در این باره، نتایج تحقیق گویای آن بودند که بیشتر استادان و دانشجویان رشته های کشاورزی ضعف بارزی در مهارت های نوآورانه شامل خطر پذیری و خلاقیت داشته و در نتیجه قادر به ارایه دیدگاه های جدید و نوآورانه، تشخیص و بهره برداری از فرصت های کارآفرینانه و ایجاد و راه اندازی کسب و کارهای جدید نیستند.

هم چنین، به دلیل وجود برخی مساله های فرهنگی و روان شناختی، بیشتر استادان و دانشجویان گرایش زیادی به انجام گروهی کارها و مشارکت در فعالیت های گروهی به منزله ی یکی از پیش شرط های ضروری شکل گیری و توسعه مهارت ها و فعالیت های کارآفرینانه ندارند. افزون بر این، بیشتر دانشجویان کشاورزی تجربه و پیشینه ی فعالیت کشاورزی کمی داشته و به صورت عملی و از نزدیک درگیر فعالیت های کشاورزی نشده اند که در مجموع، وجود چنین نارسایی هایی سبب شده است تا مهارت های کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی در سطح پایینی قرار گیرد. نتایج این بخش از تحقیق نیز با یافته های پژوهش های خسروی پور و منجم زاده (۱۳۹۰)، دش پاند (۲۰۱۴) و شمبیر (۲۰۱۳)، هم خوانی داشتند .

بر پایه یافته های به دست آمده از پژوهش، پیشنهاد می شود:

- ۱- نهادهای ذی ربط مانند پارک های علم و فناوری، مراکز رشد، صندوق های توسعه و حمایت از سرمایه گذاری و بنیاد ملی نخبگان به طور ویژه از کارآفرینان دانشگاهی و دانشجویان خلاق و کارآفرین حمایت مالی نمایند.
- ۲- با دعوت از استادان صاحب نظر و شناخته شده در حوزه کارآفرینی، برنامه مدونی برای کارگاه ها و دوره های آموزشی مقدماتی و پیشرفته در راستای بهبود سطح مهارت های عملی و کارآفرینی اعضای هیات علمی رشته های گوناگون کشاورزی طراحی و اجرا شود و با دادن گواهی نامه معتبر و امتیاز ترفیع، انگیزه لازم برای شرکت اعضای هیات علمی در این دوره ها فراهم شود .
- ۳- با برگزاری گردش های علمی در محیط های روستایی و آشناسازی دانشجویان با فرصت های شغلی در حوزه کشاورزی، دعوت از فعالان بخش صنعت و کشاورزی و کارآفرینان موفق برای تدریس بخشی از درس ها و بیان تجربه های عینی و دیدگاه هایشان و تشکیل گروه ها و شبکه های کارآفرینی با حضور دانشجویان، استادان و کارآفرینان موفق، سطح مهارت های کارآفرینانه دانشجویان بهبود یابد.

منابع

- آراستی، ز.، سعیدبنادکی، س. و ایمانی پور، ن. (۱۳۹۰). نقش آموزش درس مبانی کارآفرینی در قصد کارآفرینی دانشجویان رشته های غیرمدیریت: مطالعه موردی دانشکده های هنر و ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، *فصل نامه توسعه کارآفرینی* ۴(۱۴)، ۱۲۴-۱۰۷.
- بادسار، م.، صفا، ل. و فتحی، س. (۱۳۹۴). تأثیر عامل های فردی و زمینه ای بر گرایش دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان نسبت به اشتغال در روستا، *فصل نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۷(۳۲)، ۱۳۶-۱۲۳.
- بیژنی و همکاران (۱۳۹۴). واکاووی ویژگی های روانشناختی کارآفرینانه و عوامل پیش برنده و بازدارنده کارآفرینی در دانشکده های کشاورزی (مورد مطالعه: واحدهای منطقه ۵ دانشگاه آزاد اسلامی)، *مجله پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی*، سال هشتم، شماره ۱.
- پهلوان شریف، س. و مهدویان، و. (۱۳۹۳). *مدل سازی معادلات ساختاری با AMOS*. تهران، انتشارات بیشه .
- ح سین پور، ا. و رضایی، م. (۱۳۸۹). بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی به کارآفرینی. *فصل نامه توسعه کارآفرینی*، ۳(۱۰)، ۱۵۳-۱۳۵.
- حسینی، م.، فرج اله حسینی، ج. و سلیمانپور، م. (۱۳۸۹). شناسایی و تحلیل موانع کارآفرینی آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد استان تهران، *فصل نامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۳(۱۴)، ۱۶۹-۱۵۹.
- خسروی پور، ب. و منجم زاده، ز. (۱۳۹۰). دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین در خصوص عوامل و موانع موثر در کارآفرینی و اشتغال دانش آموختگان کشاورزی، *فصل نامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی*، ۱(۴۲)، ۱۱۶-۱۰۶.
- رضایی، ر. (۱۳۹۱). مانع های گسترش کارآفرینی در نظام آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد مطالعه در دانشگاه زنجان، *فصل نامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*، ۱۸، ۱۰۳-۹۲.

رضایی، ر.، کریمی، آ.، میری کرم، ف. و صفا، ل. (۱۳۹۱). بررسی نیازهای آموزشی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته های کشاورزی در زمینه کارآفرینی، فصل نامه توسعه کارآفرینی، ۵(۳)، ۸۴-۶۵.

زالی، م. و رضوی، م. (۱۳۸۳). بررسی تحلیل آموزش کارآفرینی در دانشگاه ها، پژوهش نامه علوم انسانی و اجتماعی، ۴(۱۶)، ۸۲-۵۱.

زالی، م.، مدهوشی، م. و کردنائیج، ا. (۱۳۸۶). ارزیابی مشخصه های کارآفرینی دانشجویان (مورد بررسی: دانشگاه مازندران)، فصل نامه مدرس علوم انسانی، ۱۱(۳)، ۱۱۳-۸۱.

سیدنتقوی، م.، صفری، ف. و زارع، ه. (۱۳۹۰). نقش آموزش های کارآفرینی در فرآیند تشخیص فرصت های کارآفرینی مجموعه مقالات آموزش در ایران ۱۴۰۴، تهران، ۸ و ۹ آبان ماه ۱۳۹۰، ۱۸.

عابدینی بلترک، م. و عقیلی، ر. (۱۳۹۱). بررسی مفهوم کارآفرینی در دانشگاه ها و جایگاه آن در متون اسلامی، مجموعه مقالات کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، بابلسر، ۲۳ آبان ماه ۱۳۹۱، ۱۱۴.

کردنائیج، ا. و اکبری، ح. (۱۳۸۶). کارآفرینی سازمانی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

کریمی، آ. و جوهری، ه. (۱۳۹۲). شناسایی عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مورد مطالعه: دانشکده های کشاورزی استان تهران). فصل نامه توسعه کارآفرینی، ۶(۴)، ۱۶۷-۱۵۱.

محمدزاده، ل. و صدیقی، ح. (۱۲۹۴). شناسایی موانع آموزش کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی (مطالعه موردی: مرکز آموزش کشاورزی شهرستان میاندوآب)، دو فصلنامه کارآفرینی و کشاورزی، سال دوم، شماره ۳، بهار و تابستان ۱۳۹۴.

محمدی الیاسی، م.، فراستخواه، م. و فرخ، ش. (۱۳۹۱). مهارت های استادان و مربیان کارآفرینی برای پرورش کارآفرینان نوپا در دانشگاه ها، فصل نامه توسعه کارآفرینی، ۴(۱۵)، ۲۰۱-۱۸۵.

مرادی، ح. و شعبانعلی فمی، ح. (۱۳۸۹). شناسایی قابلیت های کارآفرینی (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز، فصل نامه توسعه کارآفرینی، ۲(۸)، ۱۶۱-۱۴۱.

میری کرم، ف. (۱۳۹۲). بررسی مولفه های نظام آموزش عالی کشاورزی با تأکید بر ایجاد و توسعه مهارت های کارآفرینانه در دانشگاه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان.

نوروززاده، ر. و رضایی، ن. (۱۳۸۸). مشوق ها و بازدارنده های مؤثر در روحیه ی کارآفرینی از دیدگاه دانشجویان مراکز آموزش عالی علمی کاربردی کشاورزی، فصلنامه پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۱۲.

یعقوبی و همکاران (۱۳۸۸). شناسایی و تحلیل عوامل پیش برنده و بازدارنده ترویج کارآفرینی در بخش کشاورزی. سومین کنگره علوم ترویج و آموزش کشاورزی. تهران

Adeyemo, S. (۲۰۰۹). Understanding and acquisition of entrepreneurial skills: A pedagogical re-orientation for classroom teacher in science education, Journal of Turkish Science Education, ۶ (۳), ۶۵- ۵۷.

Collins, L., Hannon, P. and Smith, A. (۲۰۰۴). Enacting entrepreneurial intent: The gaps between student needs and higher education capability, Journal of Education and Training, ۴۶ (۸/۹), ۴۶۳- ۴۵۴.

Deshpande, M. (۲۰۱۴). Barriers to entrepreneurship among management students: A case study of S.R.T.M. University, Nanded, India, Journal of Macro-Theme Review, ۳ (۲), ۷۰- ۶۰.

Fayolle, A. and Gailly, B. (۲۰۰۸). From craft to science: Teaching models and learning processes in entrepreneurship education, Journal of European Industrial Training, ۳۲(۷), ۵۹۳- ۵۶۹.

Grace, E. and Ihuoma, I. (۲۰۱۳). Relationship between counselling and entrepreneurship development skill of Nigerian final year undergraduates, Procedia- Social Behavioral Sciences, ۸۴ (۳), ۱۲۷- ۱۲۰.

Hair, J., Black, C., Babin, J. and Anderson, E. (۲۰۱۰). Multivariate data analysis, New York, Prentice Hall Publisher.

Krejcie, R. and Morgan, D. (۱۹۷۰). Determining sample size for research activities, Educational and Psychological Measurement, ۳۰, ۶۰۷-۶۱۰.

Ling, Z., Sweet, R. and Anisef, P. (۲۰۰۳). Consequences and policy implications for university students who have chosen a liberal or vocational education in Canada: Labor market outcomes and employability skills, Journal of Higher Education Policy, ۱۶, ۵۵- ۸۵.

Olagunju, Y. (۲۰۰۴). Entrepreneurship small scale business enterprises development in Nigeria. Ibadan Press Llc.

Oosterbeek, H. and Van Praag, M. (۲۰۱۰). The impact of Entrepreneur education on entrepreneurship skills and motivation, European Economic Review, ۵۴, ۴۴۲- ۴۵۴.

Papayannakis, L., Kastelli, I., Damigosb, D. and Mavrotasa, G. (۲۰۰۸). Fostering entrepreneurship education in engineering curricula in Greece, Experience and challenge for a Technical University, urnal of Engineering Education, ۱۹۹-۲۱۰.

Pedhazur, E. (۱۹۸۲). Multiple Regressions in Behavioral Research: Explanation and Predication, New York, Reinhart and Winston.

Rasheed, H. (۲۰۰۰). Developing entrepreneurial characteristics in youth: The effects of education and enterprise experience, International Journal of Entrepreneurship Education, ۲ (۴), ۱- ۲۴.

Rasul'of, J. (۲۰۰۱). Employment of Agricultural graduate. The scientific congresses on employment, organization of graduate's employment(In Farsi).

Rudmann, R. (۲۰۰۸). Entrepreneurial skills and their role in enhancing the relative independence of farmers, Technical Report, Research Institute of Organic Agriculture FiBL.

Sadi, H., Amiri, H. and Ghassempouri, H. (۲۰۱۳). Identify the attitudes of M.Sc. students towards barriers of agricultural entrepreneurship, in three University of Razi, Bu-Ali-Sina and Ramin in Iran, Journal of Engineering and Applied Sciences, ۳ (۱۹), ۲۳۷۱- ۲۳۷۵.

Shambare, R. (۲۰۱۳). Barriers to student entrepreneurship in South Africa, Journal of Economics and Behavioral Studies, ۵ (۷), ۴۴۹- ۴۵۹.

Zampetakis, L., Kafetsios, K., Bouranta, N., Dewett, T. and Moustakis, V. (۲۰۰۹). On the relationship between emotional intelligence and entrepreneurial attitudes and intentions, Journal of Entrepreneurial Behavior and Research, ۱۵ (۶), ۵۹۵- ۶۱۸.